


ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ ЄМЕЦЬ,

кандидат юридичних наук,

Національний науковий центр

«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Міністерства юстиції України;

 <https://orcid.org/0009-0003-9056-5346>,e-mail: ivan.iemets@ukr.net**УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ**

У статті визначено процесуальні та криміналістичні аспекти участі адвоката, залученого для представництва інтересів неповнолітнього потерпілого у кримінальному провадженні. На підставі узагальнення теоретичних напрацювань українських учених з'ясовано, що вони віддають перевагу дослідженню проблеми захисту прав і законних інтересів неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Водночас, з огляду на сучасні тенденції злочинності, слід зазначити її нищівний вплив на психіку дітей. Тим більше, що вони все частіше стають жертвами кримінальних правопорушень, особливо пов'язаних з насильством. Це актуалізувало завдання щодо забезпечення належного захисту та найкращих інтересів неповнолітнього потерпілого.

За результатами проведених наукових пошуків визначено, що однією з гарантій забезпечення реалізації процесуального інтересу неповнолітнього потерпілого є засада компетентного юридичного представництва. Запропоновано алгоритм залучення адвоката із центру надання безоплатної правничої допомоги для надання правничих послуг потерпілому. Наголошено на важливості його реалізації з двох причин: 1) на підставі того, що інтереси дитини можуть переважати над інтересами батьків або іншого законного представника; 2) представники сторони обвинувачення та суд зобов'язані діяти відповідно до закону, а не вживати заходів щодо реалізації процесуального інтересу неповнолітнього потерпілого. Визначено, що адвокат як професійний правник здатен роз'яснити права потерпілого доступно для неповнолітнього мовою, пересвідчитися в тому, що законний представник діє в його інтересах, скласти цивільний позов, текст угоди про примирення. Сформульовано тактичні рекомендації проведення слідчих (розшукових) дій і засад, яких слід дотримуватися задля забезпечення здійснення провадження відповідно до міжнародних стандартів. Вказано про важливість участі представника потерпілого у слідчих (розшукових) діях, а також на етапах укладення угоди та ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Обґрунтовано доцільність застосування стандарту «достовірних відомостей і очевидних підстав» при вирішенні питання про призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи щодо неповнолітнього потерпілого.

Ключові слова: адвокат, кримінальне правопорушення, потерпілий, представництво, неповнолітній, правова гарантія, процесуальна дія.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Стрімкий розвиток суспільних відносин зумовлює той факт, що неповнолітні все частіше стають учасниками правових відносин. Останнім часом суттєво збільшується кількість фактів, коли неповнолітні стають об'єктом кримінально протиправної діяльності. Як вказують українські та зарубіжні вчені, тенденція, коли щодо неповнолітніх вчиняються сексуальні злочини (Azhibekova, Kulkhanbetova, 2024), домашнє насильство (De la Mata Barranco, 2023; Комаринська, Несен, Русанівська, 2024), вони стають потерпілими від торгівлі людьми (Berisha et al., 2024) тощо,

сформувалася вже давно, а масштаби такої кримінально караній поведінки продовжують невпинно зростати. Така теза засвідчується й офіційними статистичними даними Офісу Генерального прокурора. Так, у 2019 р. щодо неповнолітніх скоєно 4 201 злочин, у 2020 р. – 4 626, у 2021 р. – 5 148, у 2022 р. – 4 718, а у 2023 р. – 6 517¹. Тобто тенденція до віктимізації неповнолітніх є відносно сталою.

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування // Офіс Генерального прокурора : офіц.

З огляду на те, що категорія справ, у яких потерпілими від кримінальних правопорушень є неповнолітні, потребує особливої уваги, практична діяльність із представлення їхніх інтересів вимагає врахування та дотримання низки правових вимог. Це стосується здійснення досудового розслідування, визначення тактики проведення процесуальних дій, а також забезпечення того, щоб усі реалізовані заходи відповідали найкращим інтересам дитини. У цьому контексті важливо докладати максимальних зусиль для вдосконалення правозастосовної практики. Ба більше, такі справи зазвичай набувають суспільного резонансу, а тому дії представників правоохоронних і судових органів, адвокатів, а також інших учасників кримінального провадження можуть стати предметом критичних оглядів і висловлень інших правників.

Сучасна доктрина кримінального процесуального права вимагає, щоб до кожного учасника кримінального провадження застосовувалася належна правова процедура. Так, у контексті представництва інтересів неповнолітнього потерпілого зростає роль його законного представника, який бере активну участь у формуванні кримінального процесуального інтересу потерпілого. Нині запит на отримання таких послуг доволі значний, адже лише протягом січня – вересня 2024 р. до системи безоплатної правничої допомоги (далі – БПД) надійшло понад 2 тис. звернень про потребу захисту інтересів дітей у суді, з яких інтереси дітей у 750 випадках представляли юристи системи БПД, а у 1 200 – адвокати, які співпрацюють із системою¹. Варто зазначити, що до набуття чинності змінами, які передбачають можливість безоплатного отримання дітьми правничих послуг, за 2022 р. – перше півріччя 2023 р. система БПД отримала близько 7 тис. звернень про необхідність забезпечення захисту прав дітей, у понад 3 тис. звернень заявникам надано вторинну правничу допомогу².

сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 07.09.2024).

¹ Понад 2 тисячі звернень щодо захисту інтересів дітей у суді надійшло до системи БПД з початку року // Безоплатна правнича допомога : сайт. URL: <https://legalaid.gov.ua/statti/ponad-2-tysyachi-zvernenn-shhodo-zahystu-interesiv-u-sudiniadijshlo-do-sistemy-bpd-z-pochatku-roku/> (дата звернення: 07.09.2024).

² Разом захищати права дітей: система БПД долучається до навчальних заходів Нацсоцслуж-

Така ситуація, на нашу думку, засвідчує той факт, що запит суспільства на залучення адвокатів для надання правничої допомоги неповнолітнім існує, у зв'язку з чим нині актуальним є завдання щодо забезпечення високої якості таких послуг.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. *Метою* статті визначено як з'ясування процесуальних і криміналістичних аспектів участі представника неповнолітнього потерпілого під час досудового розслідування та в частині проведення окремих процесуальних дій у кримінальному провадженні. Конкретизація цієї мети здійснюється через постановку та вирішення таких завдань: 1) визначити сучасний стан наукового забезпечення проблематики участі адвоката як представника неповнолітнього потерпілого у кримінальному провадженні; 2) сформулювати практичні рекомендації щодо участі представника неповнолітнього потерпілого у слідчих (розшукових) діях та на етапі укладення угоди, щоб його практична діяльність відповідала керівним принципам правосуддя, дружнього до дитини.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Дослідженням проблематики правових засад і процесуальних аспектів проведення досудового розслідування за участю неповнолітніх потерпілих зокрема та здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх взагалі займалися С. Є. Абламський (2019), Є. М. Гідулянова (2008), В. В. Романюк (2015), О. М. Крукевич (2017), О. Ф. Вакуленко (2017), О. Л. Камінська (2022), К. О. Юсупова (2023) та ін. Науковцями ґрунтовно висвітлено проблеми, що виникають у практичній діяльності при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених щодо неповнолітніх та неповнолітніми, а також запропоновано їх вирішення.

Процесуальні та криміналістичні аспекти проведення процесуальних дій під час досудового розслідування також належать до тієї актуальної проблематики, яка постійно обговорюється науковою спільнотою. Щодо останніх досліджень, то в цьому аспекті вирізняються напрацювання В. І. Галагана (2017), який займався визначенням співвідношення процесуального порядку і тактичних прийомів, що застосовуються під час проведення слідчих (розшукових) дій, дослідивши при цьому недоліки їх процесуального унормування.

би // Урядовий портал : офіц. сайт. 24.07.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/razom-zakhyshchaty-prava-ditei-systema-bpd-doluchaietsia-do-navchalnykh-zakhodiv-natssotssluzhby> (дата звернення: 07.09.2024).

Значну увагу вчені приділяють процесуальним, криміналістичним і психологічним аспектам проведення процесуальних дій за участю неповнолітніх потерпілих. Ці питання були предметом дослідження Г. Ю. Нікітіної-Дудікової (2021), Т. М. Малиновської (2021), І. П. Зіньковського (2024), Ю. М. Черноус та А. О. Суворової (2024) та ін. Попри вагомий напруження вчених у контексті проблематики проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх потерпілих, слід зазначити, що питання місця та ролі представника неповнолітнього потерпілого (яким є адвокат) у них досі не стали предметом окремих досліджень. Це стосується і його процесуального становища у кримінальному провадженні, і процесуальних та криміналістичних аспектів проведення процесуальних дій за його участю. Тому вважаємо за потрібне зупинитися на цих проблемних питаннях, передусім розпочавши з питання про те, яка практика сформувалася в питанні залучення адвоката для представництва інтересів неповнолітнього потерпілого.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. З метою реалізації мети статті використовувалися загальнонаукові, філософські та спеціальні методи дослідження. Методи аналізу та синтезу застосовувалися при опрацюванні чинних нормативно-правових актів (як національних, так і міжнародних) задля визначення тих фундаментальних положень, яких слід дотримуватися під час здійснення кримінального провадження за участю неповнолітніх потерпілих у цілому та проведення слідчих (розшукових) дій зокрема. Аналітичний метод став у пригоді при опрацюванні даних, відображених у статистичній звітності Офісу Генерального прокурора України, а також інших органів та установ. Порівняльно-правовий метод був використаний з метою проведення аналізу зарубіжного досвіду в питаннях діяльності адвокатів, які представляють інтереси неповнолітніх потерпілих, методах, що застосовують представники правоохоронних органів під час роботи з неповнолітніми, які отримали травматичний досвід через кримінальне правопорушення, а також тенденцій сучасної злочинності, потерпілими від якої стають діти.

Використання системно-структурного, діалектичного та формально-логічного методів дозволило запропонувати алгоритм залучення адвоката як представника неповнолітнього потерпілого у кримінальному провадженні, визначити його місце та роль під час проведення окремих слідчих (розшукових) і процесуальних дій, можливості та напрями взаємодії адвоката зі спеціалістами, залученими до кримінального провадження.

Застосування перелічених методів дозволило узагальнити теоретичні напрацювання українських і зарубіжних учених, у яких розглянуто суміжні або пов'язані з досліджуваною нами тематикою проблеми. Метод діалектики сприяв формуванню кінцевих висновків, а також визначенню перспектив подальших досліджень.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Неповнолітній потерпілий – це особа, яка не досягла 18 років та якій кримінальним правопорушенням завдано фізичну, моральну або матеріальну шкоду. Участь неповнолітнього потерпілого у кримінальному провадженні є обов'язковою, незалежно від його віку, наявності законних представників та інших обставин. Саме такий підхід запроваджено спільним наказом Офісу Генерального прокурора України, МВС України, Міністерства юстиції України та Міністерства соціальної політики України від 1 червня 2023 р. № 150/445/2077/5/187, положення якого спрямовані на вдосконалення правозастосовної практики та забезпечення дотримання стандартів правосуддя, дружнього до дитини¹.

Чинні положення кримінального процесуального законодавства вимагають, щоб за умови набуття особою статусу неповнолітнього потерпілого до участі у кримінальному провадженні обов'язково залучався її законний представник, який «користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику»².

Правовий статус потерпілого у кримінальному провадженні, зокрема й неповнолітнього потерпілого, є нормативно визначеним. Однією з гарантій належного правового захисту потерпілого є можливість залучення для представлення його процесуальних інтересів «особи, яка в кримінальному провадженні має

¹ Порядок реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність: затв. наказом Офісу Ген. прокурора України, МВС України, М-ва юстиції України, М-ва соц. політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23> (дата звернення: 07.09.2024).

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.09.2024).

право бути захисником»¹. Водночас, на відміну від неповнолітнього підозрюваного, потерпілий має право на залучення представника, тобто законодавцем не закріплено обов'язку сторони обвинувачення залучати до участі з неповнолітнім потерпілим його представника (яким є адвокат) в усіх випадках або принаймні в окремо визначених ситуаціях. Такий підхід законодавця піддається критиці наукової спільноти, оскільки допускає певну нерівність у процесуальних статусах і гарантіях потерпілого та сторони обвинувачення.

У контексті вирішення питання про нормативне врегулювання порядку обов'язкового залучення адвоката для представництва інтересів неповнолітнього потерпілого вважаємо слушною позицію про те, що дитина потребує особливого захисту (порівняно з повнолітньою особою), тому що реалізувати свої права самостійно повною мірою не здатна (Корнієнко, 2021, с. 9). Водночас у позитивному аспекті можемо відмітити зміни, внесені до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», якими гарантоване безоплатне отримання всіх видів правничих послуг дітьми, зокрема в частині представництва їхніх інтересів у судах, інших державних органах, а також органах місцевого самоврядування та перед іншими особами². Хоча на законодавчому рівні не передбачено підстав для обов'язкового залучення адвоката з метою представництва інтересів неповнолітнього потерпілого, законодавцем урегульоване питання щодо реальної доступності для кожного потерпілого правничої допомоги. Отже, актуальним залишається питання, хто і в яких випадках має залучати адвоката для представництва інтересів неповнолітнього потерпілого. Вважаємо, що його вирішення можливе шляхом обрання одного з двох альтернативних варіантів. На нашу думку, за загальним правилом, вирішення цього питання слід покладати на неповнолітнього потерпілого та його законного представника. Другий варіант передбачає, що можливість ініціювання залучення представника потерпілого з центру надання БПД має бути закріплена за слідчим або дізнавачем, якому доручено досудове слідство чи дізнання відповідно, коли сторона обвинувачення встановлює факт того, що законний представник не виконує належним чином свої процесуальні обов'язки, нех-

тує інтересами потерпілого чи не повною мірою усвідомлює окремі процедурні особливості здійснення кримінального провадження, чим перешкоджає проведенню досудового розслідування.

Зауважимо, що на практиці доволі поширеними є факти, коли законний представник не користується тим комплексом гарантованих йому кримінальним процесуальним законодавством прав, чим завдає шкоди потерпілому. Така ситуація особливо загострюється, коли потерпілим є малолітня особа. Негативно позначаються на реалізації процесуального інтересу неповнолітнього потерпілого ситуації, коли його законний представник, умовно кажучи, діє на стороні обвинувачення, не оскаржує ті процесуальні рішення, котрі певним чином обмежують чи взагалі порушують законні інтереси особи, яку він представляє, не заявляє цивільний позов або ж взагалі порушує свої процесуальні обов'язки (наприклад, не з'являється на виклик дізнавача, слідчого чи не прибуває на судові засідання за відсутності поважних для цього причин). Наприклад, ігнорування судових викликів стало підставою для заміни законного представника неповнолітнього обвинуваченого на представника органу опіки та піклування у справі № 700/106/19, що розглядалася Лисянським районним судом Черкаської області³. Така поведінка, на жаль, може бути притаманна законним представникам неповнолітніх потерпілих, адже поки що рівень правової культури середньостатистичного українця залишається недостатньо високим та перебуває на стадії свого становлення (Граб, 2021, с. 129).

Юридичне представництво неповнолітнього потерпілого сьогодні має визнаватися не просто його правом, а гарантією реалізації його кримінального процесуального інтересу. Тому в міжнародно-правових актах і практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) така вимога проголошується все частіше. Так, Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини, проголошують важливість забезпечення юридичного представництва неповнолітнього потерпілого⁴. Така гарантія, як вказує

¹ Там само.

² Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 07.09.2024).

³ Ухвала Лисянського районного суду Черкаської області від 05.09.2023 : справа № 700/106/19, провадження № 1-кп/700/15/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113254883> (дата звернення: 07.09.2024).

⁴ Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей //

ЄСПЛ у справі «P., C. та S. проти Сполученого Королівства» від 15 червня 2011 р., обґрунтована тим, що навіть не всі повнолітні з нормальним розвитком можуть повністю зрозуміти всі особливості комунікації, яка відбувається в залі судового засідання, кожен нюанс закону чи деталь доказу, а дитина поготів¹. З огляду на це Європейська конвенція з прав людини в п. (с) ч. 3 ст. 6 наголошує на важливості права на юридичне представництво.

Підхід щодо запровадження юридичного представництва потерпілих, зокрема й неповнолітніх, активно застосовується й у країнах третього світу. Як слушно вказують зарубіжні дослідники, судді та прокурори не можуть виконувати роль представників потерпілих у зв'язку з тим, що процес є змагальним, а суд займає позицію нейтрального арбітра. Будь-яке надмірне втручання з боку судді з метою забезпечення захисту інтересів потерпілого може стати підставою для оскарження рішення суду в апеляції. Прокурор також уповноважений виконувати функцію державного обвинувача і не несе відповідальності за захист прав та інтересів заявника. Тому вчені в межах проблематики захисту інтересів потерпілих від сексуальних злочинів вказують, що юридичне представництво заявників безперечно підвищить рівень довіри до системи правосуддя, забезпечить постійне дотримання прав заявників на приватне життя та гідність, а отже, мінімізуватиме приховування подібних фактів самими потерпілими через зневіру в органи правопорядку та правосуддя, гарантуватиме реалізацію засади доступності правосуддя (Iyer, Ndlovu, 2012, pp. 91–92). Тобто поширена позиція про те, що на стадії досудового розслідування права неповнолітнього потерпілого зобов'язана відстоювати держава в особі прокурорів, слідчих, дізнавачів, певним чином не узгоджується із засадами змагальності та рівності сторін. Ба більше, інколи вони доволі завантажені та не здатні повною мірою використовувати надані їм повноваження в частині реалізації процесуальних інтересів потерпілих (Стоянов, 2024, с. 178). Тому важливо, щоб слідчий або дізнавач, який здійснює досудове розслідування, роз'яснював на всіх етапах

неповнолітньому потерпілому його право на вторинну БПД та забезпечував можливість подання ним безпосередньо на місці події або в приміщенні органу поліції заяви про це. Якщо неповнолітній потерпілий відмовлятиметься від реалізації свого права, доречно керуватися тим порядком, що був окреслений нами раніше.

Далі розглянемо роль і повноваження залученого до кримінального провадження адвоката для здійснення представництва інтересів неповнолітнього потерпілого. Вважаємо, що кримінальна процесуальна діяльність представника неповнолітнього потерпілого має узгоджуватися з принципами, викладеними Великою Палатою Верховного Суду у справі № 357/17852/15-ц. У цій справі органами судової влади констатовано, що при вирішенні питань, котрі стосуються життя дитини, яка за своїм віком та особливостями інтелектуального розвитку здатна сформулювати власні погляди, слід урахувувати погляди та позиції, вільно висловлені дитиною.

Важливо, щоб діти були обізнані щодо ефективних механізмів донесення своєї думки до сторони обвинувачення та суду, однак також необхідно роз'яснювати, що така думка не завжди визначатиме остаточне судове рішення².

Таким думкам слід приділяти належну увагу, детально вивчати в кожній ситуації, враховуючи ті чинники та обставини, які можуть вплинути на інтереси дитини та їх формування. Цей підхід обґрунтований сучасною концепцією потерпілоорієнтованого підходу, а також урахуванням того, що інтереси дитини можуть переважати над інтересами батьків або іншого законного представника³. Таким чином, практична діяльність адвоката щодо представництва інтересів дитини у кримінальному провадженні має підпорядковуватися ідеї забезпечення найкращих інтересів дитини, потерпілоорієнтованого підходу, який узгоджуватиметься з концепцією підходу, орієнтованого на травму, та не допускати вторинну травматизацію неповнолітньої особи.

Council of Europe : офіц. сайт. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення: 07.09.2024).

¹ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «P., C. та S. проти Сполученого Королівства» : від 15.06.2011 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_097 (дата звернення: 07.09.2024).

² Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей // Council of Europe : офіц. сайт. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення: 07.09.2024).

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29.05.2019 : справа № 357/17852/15-ц, провадження № 14-199цс19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82636307> (дата звернення: 07.09.2024).

Отже, звернімося до практичних шляхів реалізації такої ідеї, зокрема під час провадження слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, урахуовуючи при цьому їх організаційно-тактичні аспекти.

Відповідно до принципу забезпечення найкращих інтересів дитини слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, а також усі інші учасники кримінального провадження повинні забезпечувати проведення процесуальних дій у порядку, який щонайменше «не порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього»¹.

Потерпілоорієнтований підхід під час проведення процесуальних дій, на нашу думку, полягає не просто в неухильному дотриманні правових засад, а й у застосуванні найбільш компетентного підходу, який передбачає залучення спеціалістів, наділених відповідними знаннями та досвідом. У цьому контексті чинні правові засади про залучення психологів, педагогів, використання методики «Зелена кімната» та моделі «Барнахус» цілком відповідають міжнародним стандартам. Адже згідно з ними обов'язковим до проведення процесуальних дій, учасником яких є неповнолітній потерпілий, є залучення законного представника, педагога, психолога або лікаря. Головна мета участі цих осіб полягає в тому, щоб вони надавали стороні обвинувачення компетентну допомогу у вирішенні тактичних завдань конкретної слідчої (розшукової) дії та в цілому завдань кримінального провадження. Зокрема, участь лікаря є обов'язковою, коли встановлено факт порушення розумового та/або фізичного розвитку, отримано відомості про наявність психічного або іншого захворювання неповнолітнього, хворобливий стан чи за наявності таких рекомендацій психолога або ж у разі перебування дитини в закладі охорони здоров'я². Ініціювати залучення лікаря мо-

же й сам представник потерпілого шляхом подання на розгляд сторони обвинувачення відповідного клопотання. Це є важливим, адже не завжди на етапі підготовки до слідчої (розшукової) дії слідчий або дізнавач ретельно вивчають особу потерпілого, з'ясовують стан його здоров'я, психологічного та фізичного розвитку тощо. Така ситуація певною мірою ускладнюється ще і з огляду на існування презумпції психічного здоров'я. Як вказують фахівці, котрі досліджували практику залучення психологів і психіатрів до участі в розслідуванні, сторона обвинувачення рідко на підставі власної ініціативи звертається за консультаційною допомогою до спеціалістів у галузях психології та судової психіатрії (Husieva et al., 2021). Тим паче, що інформація про особу неповнолітнього потерпілого, який раніше не мав проявів девіантної поведінки, навряд чи буде в розпорядженні органу Національної поліції, адже згідно з Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України профілактичні заходи за участю психологів та інспекторів ювенальної превенції проводяться з дітьми, яким притаманна асоціальна, ризикована або девіантна поведінка³.

На етапі підготовки до участі неповнолітнього потерпілого у слідчих (розшукових) діях роль його представника є важливою, адже саме адвокат як професійний правник здатен роз'яснити права потерпілого доступною для неповнолітнього мовою, проконтролювати, чи не будуть в подальшому слідчий або дізнавач застосовувати незрозумілу лексику, неоднозначні висловлювання тощо, які можуть заплутати неповнолітнього, а в разі наявності таких роз'яснити їх, використовуючи зрозумілі для неповнолітнього мовні звороти. Також адвокат проконтролює на цьому етапі, чи вручено неповнолітньому потерпілому та його законному представнику пам'ятку про права, обов'язки, гарантії та соціальні послуги з боку держави. У цьому контексті слід зауважити, що текст пам'ятки повинен містити не лише

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.09.2024).

² Порядок реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність : затв. наказом Офісу Ген. прокурора України, МВС

України, М-ва юстиції України, М-ва соц. політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23> (дата звернення: 07.09.2024).

³ Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 07.09.2024).

положення національного кримінального процесуального законодавства, а й тих міжнародно-правових договорів, які є його частиною і містять стандарти, що презюмують дотримання найкращих інтересів дитини під час здійснення правосуддя.

Вважаємо, що адвокат під час представництва інтересів потерпілого має взаємодіяти із залученими до кримінального провадження спеціалістами. Такий принцип діяльності спрямований на визначення правильної тактики проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітніми шляхом досягнення повного розуміння дитини, компетентної оцінки її правового, емоційного, психологічного, фізичного, соціального і пізнавального стану. Вимога про це викладена в Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей¹.

Так, при взаємодії з психологом адвокат може з'ясувати дані про психологічний стан неповнолітнього, якого він представляє, попередньо витребувати письмові рекомендації про можливість проведення за участю потерпілого слідчих (розшукових) дій. За результатами участі неповнолітнього потерпілого у слідчих (розшукових) діях адвокат при взаємодії з психологом може з'ясувати, чи існують сумніви у правдивості показань потерпілого, чи притаманні йому навіюваність, схильність до фантазій, висока емоційність, нестійкість поведінки тощо. Окрім того, з огляду на встановлення попереднього психологічного контакту представника потерпілого з неповнолітнім вважаємо, що це сприятиме досягненню цілей слідчої (розшукової) дії, незалежно від того, чи реалізовано такий прийом слідчим або дізнавачем.

Підхід, орієнтований на інтереси неповнолітнього потерпілого, вимагає дотримання низки умов під час проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій за його участю. Серед них такі:

1) забезпечити проведення всіх слідчих (розшукових) та інших дій за участю дитини одними й тими ж особами, якщо це є можливим та доцільним²;

2) не перевищувати граничні строки проведення слідчих (розшукових) дій, а при їх визначенні керуватися темпом і тривалістю концентрації уваги конкретної дитини з урахуванням її віку та рівня розвитку;

3) керуватися інтересами неповнолітнього потерпілого при визначенні часу та місця проведення таких дій, методики, яка застосовуватиметься («Зелена кімната», «Барнахус» тощо);

4) якщо щодо потерпілого вчинено кримінальне правопорушення, пов'язане з насильством, то здійснювати допит необхідно (за можливості) лише один раз, бажано із застосуванням відеозапису, щоб у подальшому шляхом проведення додаткових допитів не допустити вторинну травматизацію потерпілого;

5) унеможливити проведення огляду місця події та слідчого експерименту за участю неповнолітнього потерпілого, щодо якого вчинялися дії сексуального характеру або інші насильницькі дії, а якщо доцільність проведення такої дії не підлягає сумнівам, здійснювати її з дотриманням заходів, спрямованих на запобігання травмуванню неповнолітнього, не за місцем вчинення кримінального правопорушення, із застосуванням манекенів тощо³;

6) не допускати надання свідчень неповнолітніми (свідками та потерпілими) у присутності підозрюваного/обвинуваченого⁴;

7) за наявності рекомендації психолога всі слідчі (процесуальні) дії за участю неповнолітнього потерпілого проводити слідчим, дізнавачем (прокурором) тієї самої статі, що і сам неповнолітній⁵, тощо.

До загальних засад забезпечення правосуддя, дружнього до дитини, зокрема в частині реалізації підходу, орієнтованого на потерпілого, також необхідно відносити такі:

– можливість здійснення закритого судового розгляду кримінального провадження;

– мінімізація візуального контакту неповнолітнього потерпілого з підозрюваним, обвинуваченим, зокрема шляхом застосування

¹ Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей // Council of Europe : офіц. сайт. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення: 07.09.2024).

² Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : від 25.10.2007 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927 (дата звернення: 09.09.2024).

³ Порядок реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність : затв. наказом Офісу Ген. прокурора України, МВС України, М-ва юстиції України, М-ва соц. політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23> (дата звернення: 07.09.2024).

⁴ Там само.

⁵ Там само.

комунікаційних технологій, забезпечення виклику неповнолітнього потерпілого та інших учасників кримінального провадження в судові засідання в різний період часу та інші способи;

– допустимість аудіовізуального запису допитів неповнолітнього потерпілого від кримінального правопорушення, що можуть використовуватися як докази в суді;

– нерозголошення або принаймні обмеження інформації про особу та місцеперебування неповнолітнього потерпілого тощо.

Дотримання наведених рекомендацій є обов'язковим, адже реалії сьогодення засвідчують, що саме такі принципи є апробованими та поліпшують якість досудового розслідування, сприяють реалізації найкращих інтересів дитини та її ресоціалізації після вчинення щодо неї кримінального правопорушення.

Також слід зауважити, що неповнолітні найчастіше стають потерпілими від кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством, тому процедура доказування обставин, визначених ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України, передбачає проведення низки експертиз. Щодо участі неповнолітніх потерпілих у тих експертних дослідженнях, доцільність проведення яких визначатиметься стороною обвинувачення, то тут необхідно звернути увагу на той факт, що все ж таки необхідно мінімізувати участь потерпілих у таких діях, адже це також може призвести до вторинної травмизації. Водночас в окремих ситуаціях, коли іншим шляхом зібрати необхідні докази неможливо, зокрема це стосується проведення судово-медичних експертиз, то тут також важливо проводити роботу з експертами для того, щоб вони дотримувалися етичних норм і стандартів правосуддя, дружнього до дитини.

При вирішенні питання про призначення судової психологічної або комплексної психолого-психіатричної експертизи щодо неповнолітнього потерпілого з огляду на презумпцію психічного здоров'я, про яку ми вказували раніше, слід керуватися стандартом «достовірних відомостей та очевидних підстав», що, на нашу думку, потребує компетентної допомоги спеціалістів. Саме тоді це не призведе до її непризначення (Зінковський, 2024, с. 530), а також не розцінюватиметься як порушення згаданої презумпції.

Зауважимо, що взірцевим у контексті визначення заходів, які можуть застосовуватися задля підтримки неповнолітніх потерпілих, є досвід Великої Британії. Неповнолітнім потерпілим гарантовано право на застосування заходів безпеки, залучення посередників для

проведення вербальних слідчих дій, надання показань у приватному порядку (тобто в закритому провадженні), використання як доказів відеозаписів опитувань і допитів, проведених за участю неповнолітнього потерпілого, надання показань у судовому засіданні за допомогою відеозв'язку з окремої кімнати або іншої адміністративної будівлі тощо¹.

Щодо завершення досудового розслідування, зокрема вирішення питання про можливість доцільності укладення угоди про примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим), то тут слід керуватися позицією неповнолітнього потерпілого, його законного представника, брати до уваги вік неповнолітнього. Згідно з принципами правосуддя, дружнього до дитини, укладення такої угоди у кримінальних провадженнях, де неповнолітнім потерпілим є особа віком від 14 до 16 років, можливе лише з його законним представником, однак за наявності письмової згоди неповнолітнього. При цьому, якщо потерпілим є малолітня особа, то укладення угоди допустиме з її законним представником, однак за обов'язкової наявності усвідомленої згоди дитини, в обґрунтування якої додається відповідний висновок психолога. Вважаємо, що роль представника неповнолітнього потерпілого на етапі укладення угоди полягає в підготовленні її проекту, який має враховувати інтереси потерпілої особи, роз'ясненні наслідків укладення такої угоди, перевірки наявності інших документів, вимога про які передбачена Керівними принципами Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей.

Необхідно зауважити, що адвокат, який представляє інтереси потерпілого, має ґрунтовно підійти до визначення процедури, в якій відбуватиметься ознайомлення з матеріалами кримінального провадження на стадії надання доступу до матеріалів у порядку, передбаченому ст. 290 Кримінального процесуального кодексу України. Вважаємо, що в окремих категоріях справ залучення неповнолітнього потерпілого до такої діяльності не є обов'язковим, тому що дітей слід захищати від інформації та зображень, які можуть їх травмувати. Допустимим при вирішенні цього питання є отримання попередньої консультації у психолога або соціального педагога про те, чи є необхідним розкриття ймовірно шкідливого зображення або інформації для дитини.

¹ Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 // [legislation.gov.uk](https://www.legislation.gov.uk) : сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents> (дата звернення: 09.09.2024).

ВИСНОВКИ. Вітчизняні вчені вже тривалий час ґрунтовно досліджують проблеми захисту прав і законних інтересів неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Сучасні тенденції злочинності засвідчують, що все частіше неповнолітні стають жертвами кримінальних правопорушень особливо тих, що пов'язані з насильством. Це актуалізує завдання щодо забезпечення належного захисту та найкращих інтересів неповнолітнього потерпілого з метою мінімізації негативного впливу на психіку дітей, забезпечення їх ресоціалізації та недопущення ретравматизації.

На підставі аналізу нормативних засад, що відображають принципи забезпечення найкращих інтересів неповнолітніх і міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, за результатами проведених наукових пошуків визначено, що однією з гарантій забезпечення реалізації процесуального інтересу неповнолітнього потерпілого є засада компетентного юридичного представництва, котра є цілком доступною для реалізації з огляду на чинні положення Закону України «Про надання безоплатної правничої допомоги». Наголошено на важливості повноцінної реалізації засади юридичного представництва в контексті захисту прав неповнолітнього потерпілого у зв'язку з тим, що інтереси дитини можуть переважати над інтересами батьків або іншого законного представника, а останні не завжди обізнані про правові механізми їх забезпечення. Також підтримано підхід, відповідно до якого ані представники сторони обвинувачення, ані суд не уповноважені законом на вжиття заходів щодо реалізації процесуального інтересу неповнолітнього потерпілого.

Вважаємо, що роль адвоката, залученого як представника неповнолітнього потерпіло-

го, на етапі досудового розслідування полягає у: 1) роз'ясненні прав потерпілого доступно для неповнолітнього мовою з урахуванням його вікових та інших індивідуальних характеристик; 2) підготовці до кожної слідчої (розшукової) дії із забезпеченням дотримання низки процесуальних і тактичних рекомендацій, налагодженні психологічного контакту між потерпілим та іншими учасниками процесуальної дії з унеможливленням ретравматизації дитини та обмеження її прав; 3) складанні текстів клопотань, скарг, цивільного позову, угоди про примирення тощо; 4) налагодженні ефективної взаємодії та комунікації з носіями спеціальних знань; 5) визначенні тактики проведення окремих процесуальних дій, щоб процедура їх провадження відповідала потерпілоорієнтованому підходу тощо.

На нашу думку, адвокат, який діє як представник неповнолітнього потерпілого, зобов'язаний займати активну позицію та брати участь у практичній реалізації сформульованих засад проведення слідчих (розшукових) дій, адже саме вони є тими процесуальними вимогами, які спрямовані на забезпечення найкращих інтересів дитини. Обґрунтовано доцільність застосування стандарту «достовірних відомостей та очевидних підстав» при вирішенні питання про призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи щодо неповнолітнього потерпілого.

Вважаємо, що перспективи подальших досліджень мають полягати у визначенні конкретних рекомендацій щодо участі адвокатів як представників неповнолітніх потерпілих в окремих категоріях справ, зокрема таких, де неповнолітня особа є типовою категорією потерпілих.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Абламський С. Є. Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні : монографія / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків : Панов, 2019. 240 с.
2. Вакулєнко О. Ф. Досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 20 с.
3. Галаган В. І. Проведення слідчих (розшукових) дій: процесуальні та криміналістичні аспекти. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1 (5). С. 73–79.
4. Гідулянова Є. М. Кримінальне провадження у справах малолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2008. 18 с.
5. Граб М. І. Значення високого рівня правової культури в українському суспільстві. *Європейські перспективи*. 2021. № 3. С. 127–130. DOI: <https://doi.org/10.32782/EP.2021.3.19>.
6. Зінковський І. П. Новелізація доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих та свідків. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 530–536. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.92>.
7. Камінська О. Л. Дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2022. 247 с.

8. Комаринська Ю., Несен О., Русанівська Д. Розслідування кримінальних проступків за участю дітей та пов'язаних з домашнім насильством. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 7 (7). С. 79–91. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-7\(7\)-79-91](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-7(7)-79-91).
9. Корнієнко М. В. Сучасна парадигма протидії насильницьким злочинам щодо дітей : монографія. Одеса : ОДУВС, 2021. 371 с.
10. Крукевич О. М. Здійснення правосуддя у кримінальному провадженні за участю неповнолітніх осіб : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 272 с.
11. Малиновська Т. М. До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. *Наше право*. 2021. № 1. С. 102–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2021.1.16>.
12. Нікітіна-Дудікова Г. Компаративістський аналіз організаційно-тактичних і психологічних засад проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітніми потерпілими. *Юридична психологія*. 2021. Т. 29, № 2. С. 70–81. DOI: <https://doi.org/10.33270/03212902.70>.
13. Романюк В. В. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 23 с.
14. Стоянов К. С. Захисник та представник як учасники кримінального провадження у досудовому розслідуванні : дис. ... д-ра філософії : 081. Одеса, 2024. 337 с.
15. Черноус Ю., Суворова А. Проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх потерпілих із вадами психофізичного розвитку: організаційно-тактичні й психологічні засади. *Юридична психологія*. 2024. Т. 1, № 34. С. 7–17. DOI: <https://doi.org/10.33270/03243401.7>.
16. Юсупова К. О. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи участі захисника в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2023. 282 с.
17. Azhibekova S., Kulmukhanbetova B. Public Organization Participation in the Prevention of Sexual Crimes against Minors and Adolescents: International Practices. *Journal of Forensic Science and Medicine*. 2024. Iss. 10, No. 2. Pp. 99–105. DOI: https://doi.org/10.4103/jfsm.jfsm_165_23.
18. Berisha F., Dema A., Ademi M., Qerimi I. Human Trafficking in Western Balkan: Case Study of Kosovo. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2024. Iss. 7, No. 1. Pp. 390–403. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-7.1-a000101>.
19. De la Mata Barranco N. J. Delitos contra las relaciones familiares y protección de menores: ¿qué protegemos, qué debemos proteger? *Revista electrónica de ciencia penal y criminología*. 2023. Num. 25. URL: <http://criminet.ugr.es/recpc/25/recpc25-03.pdf> (дата звернення: 07.09.2024).
20. Husieva V., Oderiy O., Petrova I., Fomina T., Vuima A. Features of the investigation of premeditated murders committed by persons with mental disorders in the practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Iss. 10, No. 46. Pp. 109–117. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.10>.
21. Iyer D., Ndlovu L. Protecting the child victim in sexual offenses: is there a need for separate legal representation? *Obiter*. 2012. Iss. 33, No. 1. Pp. 72–92.

Надійшла до редакції: 10.09.2024

Прийнята до опублікування: 17.12.2024

REFERENCES

1. Ablamskyi, S. Ye. (2019). *Protection of the rights and legal interests of the victim in criminal proceedings* (O. O. Yukno, Ed.). Panov.
2. Azhibekova, S., & Kulmukhanbetova, B. (2024). Public Organization Participation in the Prevention of Sexual Crimes against Minors and Adolescents: International Practices. *Journal of Forensic Science and Medicine*, 10(2), 99–105. https://doi.org/10.4103/jfsm.jfsm_165_23.
3. Berisha, F., Dema, A., Ademi, M., & Qerimi, I. (2024). Human Trafficking in Western Balkan: Case Study of Kosovo. *Access to Justice in Eastern Europe*, 7(1), 390–403. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-7.1-a000101>.
4. Chornous, Yu., & Suworova, A. (2024). Conducting Investigative (Detective) Actions with the Participation of Minor Victims with Disabilities: Organizational, Tactical and Psychological Principles. *Legal Psychology*, 1(34), 7–17. <https://doi.org/10.33270/03243401.7>.
5. De la Mata Barranco, N. J. (2023). Crimes against family relations and protection of minors: what do we protect, what should we protect? *Electronic Journal of Criminal Science and Criminology*, 25. <http://criminet.ugr.es/recpc/25/recpc25-03.pdf>.
6. Halahan, V. I. (2017). Conducting investigative (search) actions: procedural and forensic aspects. *International Law Herald: Actual Problems of the Present (Theory and Practice)*, 1(5), 73–79.
7. Hidulianova, Ye. M. (2008). *Criminal Legal Proceedings on the Affairs of Minors* [Candidate thesis, Odessa National Law Academy].
8. Hrab, M. I. (2021). The importance of a high level of legal culture in Ukrainian society. *European Perspectives*, 3, 127–130. <https://doi.org/10.32782/EP.2021.3.19>.

9. Husieva, V., Oderiy, O., Petrova, I., Fomina, T., & Vuima, A. (2021). Features of the investigation of premeditated murders committed by persons with mental disorders in the practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 10(46), 109–117. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.10>.
10. Iyer, D., & Ndlovu, L. (2012). Protecting the child victim in sexual offenses: is there a need for separate legal representation? *Obiter*, 33(1), 72–92.
11. Kaminska, O. L. (2022). *Findings regarding minors in criminal proceedings* [Doctor of philosophy dissertation, National Academy of Internal Affairs].
12. Komarynska, Yu., Nesen, O., & Rusanivska, D. (2024). Investigation of criminal offenses involving children and domestic violence. *Successes and Achievements in Science*, 7(7), 79–91. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-7\(7\)-79-91](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-7(7)-79-91).
13. Korniienko, M. V. (2021). *Modern paradigm of combating violent crimes against children*. ODUVS.
14. Krukevych, O. M. (2017). *Implementation of Justice in Criminal Proceedings Involving Minors* [Candidate dissertation, Taras Shevchenko Kyiv National University].
15. Malynovska, T. M. (2021). To the problem of protection of children who suffered from domestic violence. *Our Law*, 1, 102–107. <https://doi.org/10.32782/NP.2021.1.16>.
16. Nikitina-Dudikova, H. (2021). Comparative Analysis of Organizational-Tactical and Psychological Prerequisites for Performance of Investigative (Search) Actions with Juvenile Victims Involved. *Legal Psychology*, 29(2), 70–81. <https://doi.org/10.33270/03212902.70>.
17. Romaniuk, V. V. (2015). *Criminal proceedings against minors* [Candidate thesis, Kharkiv National University of Internal Affairs].
18. Stoianov, K. S. (2024). *Defense counsel and representative as participants in criminal proceedings in pre-trial investigation* [Doctor of philosophy dissertation, Odessa State University of Internal Affairs].
19. Vakulenko, O. F. (2017). *Pre-judicial investigation of criminal proceedings concerning minors* [Candidate thesis, Taras Shevchenko Kyiv National University].
20. Yusupova, K. O. (2023). *Criminal procedural and forensic bases of defense counsel's participation in criminal proceedings concerning minors* [Doctor of philosophy dissertation, National Academy of Internal Affairs].
21. Zinkovskyy, I. P. (2024). Novelisation of proving in criminal proceedings involving juvenile victims and witnesses. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 3, 530–536. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.92>.

Received the editorial office: 10 September 2024

Accepted for publication: 17 December 2024

IVAN OLEKSANDROVYCH IEMETS,

Candidate of Law,

National Scientific Center

“Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute”

Ministry of Justice of Ukraine;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9056-5346>,

e-mail: ivan.iemets@ukr.net

THE PARTICIPATION OF A JUVENILE VICTIM'S REPRESENTATIVE IN CRIMINAL PROCEEDINGS: PROCEDURAL AND FORENSIC ASPECTS

The article identifies the procedural and forensic aspects of participation of an attorney-at-law engaged to represent the interests of a juvenile victim in criminal proceedings. Based on the generalization of theoretical developments of Ukrainian scholars, it is found that they prefer to study the problem of protection of rights and legitimate interests of a minor suspect or accused. At the same time, given the current trends in crime, it should be noted that it has a devastating impact on the psyche of children. Moreover, they are increasingly becoming victims of criminal offences, especially those involving violence. This has raised the challenge of ensuring proper protection and the best interests of the minor victim.

Based on the results of the scientific research, it has been determined that one of the guarantees of ensuring the procedural interest of a juvenile victim is the principle of competent legal representation. The algorithm for engaging a lawyer from a free legal aid centre to provide legal services to a victim is proposed. The importance of its implementation is emphasised for two reasons: 1) on the grounds that the interests of the child may prevail over the interests of the parents or other legal representative; 2) representatives of the prosecution and the court are obliged to act in accordance with the law, and not to take measures to implement the procedural interest of the minor victim. It is determined that an attorney-at-law, as a professional

lawyer, is able to explain the rights of the victim in a language accessible to a minor, to make sure that the legal representative acts in his or her interests, to draw up a civil claim, and to draft a reconciliation agreement. Tactical recommendations for conducting investigative ('search') actions and the principles to be followed to ensure that the proceedings are conducted in accordance with international standards are formulated.

The significance of the victim's representative's participation in investigative (search) actions, as well as at the stages of concluding a plea agreement and familiarisation with the criminal proceedings is pointed out. The article substantiates the expediency of applying the standard of "reliable information and obvious grounds" when deciding on the appointment of a comprehensive psychological and psychiatric examination of a juvenile victim.

Keywords: *lawyer, criminal offence, victim, representation, minor, legal guarantee, procedural action.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Ємець І. О. Участь представника неповнолітнього потерпілого в кримінальному провадженні: процесуальні та криміналістичні аспекти. *Право і безпека*. 2024. № 4 (95). С. 20–31. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.4.02>.

Citation (APA): Iemets, I. O. (2024). The participation of a juvenile victim's representative in criminal proceedings: procedural and forensic aspects. *Law and Safety*, 4(95), 20–31. <https://doi.org/10.32631/pb.2024.4.02>.